

Suriyeli Zorunlu Göç ve Yerli Hane Halkı Refahı: Türkiye’den Kanıtlar 6

Mustafa Özer¹

Özet

Bu bölüm, Suriyeli mültecilerin zorunlu göçünün Türkiye’deki yerel nüfusun refahı üzerindeki etkisini incelemektedir. 2013 ve 2018 Türkiye Demografik ve Sağlık Araştırmalarından (TDHS) elde edilen mikro düzey veriler kullanılarak, çalışma, büyük ölçekli mülteci akınının yerel hane halklarının daha yüksek refah gruplarına ait olma olasılığını etkileyip etkilemediğine odaklanmaktadır. Hane halkı refahı, hane halklarını en yoksuldan en zengine beş kategoriye ayıran TDHS refah endeksi kullanılarak ölçülmektedir. Suriyeli mültecilerin Türk illerine rastgele olmayan yerleşiminden kaynaklanan potansiyel içsellik ve mülteci istatistiklerindeki olası ölçüm hatalarını ele almak için, analizde araç değişken (IV) stratejisi kullanılmaktadır. Özellikle, Google Haritalar aracılığıyla hesaplanan 14 Suriyeli valilik ile Türkiye’nin 81 ili arasındaki ağırlıklı coğrafi mesafeler kullanılarak mesafe tabanlı bir araç oluşturulmuştur. Ampirik model, bireysel kontrollerin yanı sıra yıl ve il sabit etkilerini de kontrol eden iki aşamalı en küçük kareler (2SLS) yaklaşımı kullanılarak tahmin edilmiştir. Sonuçlar, Suriyeli mülteci akınlarının yerel kadınların daha varlıklı veya en varlıklı hanelerde yaşama olasılığı üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkiye sahip olmadığını göstermektedir. Alternatif örneklem ve alt örneklem analizleri kullanılarak yapılan sağlamlık kontrolleri, kentsel ve kırsal alanlar arasında bazı farklılıklar gözlemlenmiş olsa da, ana bulguları doğrulamaktadır. Genel olarak, bulgular, mülteci akınlarının işgücü piyasaları ve fiyatlar üzerindeki belgelenmiş etkilerine rağmen, Suriye’den zorunlu göçün Türkiye’deki yerel hanelerin servet dağılımını sistematik olarak değiştirmediklerini göstermektedir. Bu sonuçlar, yaygın refah kayıplarına ilişkin yaygın algıları sorgulamakta ve zorunlu göç konusunda kanıta dayalı politika tartışmalarının önemini vurgulamaktadır.

1 Dr. Öğr. Üyesi, Kilis 7 Aralık Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, mustafaozer@kilis.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-1279-9273

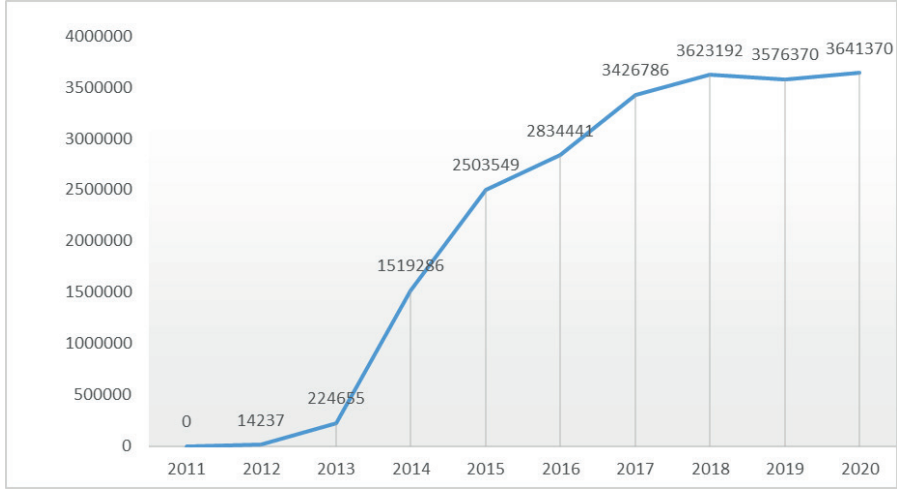
1.Giriş

Zorunlu göç, bireylerin kendi iradeleri dışında yer değiştirmek zorunda kaldıkları bir süreçtir. Bu tür göçler çoğunlukla savaşlar, iç çatışmalar, siyasi istikrarsızlık, terör olayları ve yaygın insan hakları ihlalleri sonucunda ortaya çıkmaktadır (Chatty, 2010). Zorunlu göç, yalnızca bireylerin fiziksel olarak yer değiştirmesini ifade eden bir süreç değil; hane halklarının gelir yapısını, yaşam koşullarını ve refah düzeylerini dönüştüren çok boyutlu bir toplumsal olgudur. Bu nedenle, zorunlu göçün etkileri kısa vadeli sonuçlarla sınırlı kalmamakta, uzun vadede hem göç edenler hem de ev sahibi toplumlar açısından kalıcı dönüşümler yaratmaktadır. Uluslararası Göç Örgütü (IOM)’nün *World Migration Report 2024* raporuna göre, dünya genelindeki uluslararası göçmen sayısı 2024 ortası itibarıyla yaklaşık 281 milyona ulaşmıştır. Aynı rapor, zorunlu göç hareketlerinin son yıllarda küresel ölçekte hız kazandığını ve özellikle çatışma kaynaklı göçlerin belirleyici hâle geldiğini ortaya koymaktadır (IOM, 2024).

Bu tablo içinde Suriye krizi, modern dönemin en büyük zorunlu göç dalgalarından biri olarak öne çıkmaktadır. Yaklaşık 6,7 milyon Suriyeli ülkesini terk etmek zorunda kalırken, Türkiye yaklaşık 3,7 milyon Suriyeliye ev sahipliği yaparak dünyada en fazla mülteci barındıran ülke hâline gelmiştir. Suriye kaynaklı zorunlu göçün başlangıcı, 2010 yılında Kuzey Afrika’da başlayan ve kısa sürede Suriye’ye yayılan halk ayaklanmalarına dayanmaktadır. Rejimin protestolara şiddetle karşılık vermesi sonrasında, Nisan 2011’de ilk Suriyeli gruplar Türkiye’ye giriş yapmıştır. Bu ilk hareketlilik, ağırlıklı olarak Türkiye–Suriye sınırına yakın bölgelerden gerçekleşmiştir. İç savaşın derinleşmesiyle birlikte, özellikle Kuzey Suriye’den Türkiye’nin güneydoğu illerine doğru yoğun bir göç dalgası ortaya çıkmıştır (Koru & Kadkoy, 2017). Zaman içinde bu akım genişlemiş ve yalnızca sınır bölgeleriyle sınırlı kalmayarak, Suriye’nin büyük şehirlerinden gelen nüfusu da kapsar hâle gelmiştir.

2011 yılında sınırlı sayıda girişle başlayan Suriyeli mülteci hareketi, izleyen yıllarda hızlanmış ve özellikle 2013 sonrasında belirgin bir artış göstermiştir (bkz. Şekil 1). 2014–2016 döneminde Suriyeli nüfus Türkiye’de milyonlar seviyesine ulaşmış, 2017 itibarıyla bu sayı 3,4 milyonun üzerine çıkmıştır. İzleyen yıllarda ise artış hızının yavaşladığı ve nüfusun görece istikrarlı bir düzeyde seyrettiği görülmektedir. Bu gelişme, Suriye kaynaklı zorunlu göçün geçici bir nüfus hareketi olmaktan çıkarak Türkiye açısından kalıcı bir sosyal ve ekonomik olguya dönüştüğüne işaret etmektedir. Suriyelilerin büyük çoğunluğu kamplar dışında, kentlerde yaşamını sürdürmektedir. Nüfusun özellikle Şanlıurfa, Hatay, Kilis ve Gaziantep gibi sınır illeri ile İstanbul,

Ankara ve İzmir gibi büyükşehirlerde yoğunlaşması, mültecilerin yerel emek piyasaları, kamu hizmetleri ve hane halkı refahı üzerindeki etkilerinin bölgesel olarak farklılaşmasına neden olmuştur.

Şekil 1. Türkiye'deki Suriyeli Mülteci Sayısının Yıllar İtibarıyla Dağılımı (2011–2020)

Kaynak: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM), Geçici Koruma İstatistikleri, 20.01.2021 tarihli veri seti, <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>.

Suriye'den Türkiye'ye yönelik mülteci akınlarının artmasıyla birlikte, bu sürecin Türkiye üzerindeki etkilerini inceleyen çalışmalar da hızla çoğalmıştır. Mevcut literatür, ağırlıklı olarak kamu maliyesi, emek piyasaları, fiyatlar ve bölgesel ekonomik faaliyetler üzerindeki etkilere odaklanmaktadır. Buna karşın, bu kanallar aracılığıyla ortaya çıkan etkilerin yerel hane halklarının refah düzeylerine nasıl yansıdığına ilişkin analizler görece sınırlıdır. Bu bölüm, literatürde iyi bilinen etkilere tekrar bakmak için değil, eksik kalan refah boyutunu tartışmak için yazıldı.

Suriyeli mültecilerin Türkiye üzerindeki etkileri farklı kanallar aracılığıyla ortaya çıkmaktadır (Esen & Binatlı, 2017). Bu alanlardan ilki kamu maliyesidir. Türkiye, kayıtlı tüm Suriyelilere ücretsiz sağlık hizmeti sunmuş, 2016 yılından itibaren ise Suriyeli çocukların ücretsiz eğitime erişimini sağlamıştır. Türk hükümeti tarafından yapılan resmî açıklamalara göre, Türkiye'nin Suriyeli mültecilere yönelik kamu harcamalarının toplam tutarı 2019 yılı itibarıyla 35 milyar ABD dolarına ulaşmıştır (Euronews, 2019). Bu büyüklük, mülteci krizinin kamu bütçesi üzerindeki yükünü açık biçimde ortaya koymaktadır.

Suriyeli mülteci akınlarının Türkiye’de en belirgin etkilerinden biri yerel emek piyasalarında ortaya çıkmıştır. Ocak 2016’da çalışma izni düzenlemesi yapılmış olsa da, yasal istihdam sınırlı kalmış; Suriyelilerin büyük bölümü enformel sektörde çalışmaya devam etmiştir (Koru & Kadkoy, 2017). Bu durum, özellikle düşük vasıflı işlerde emek arzını artırarak işgücü piyasasında dengesizliklere yol açmıştır. Mevcut çalışmalar, Suriyeli mültecilerin yerli işçilerle ağırlıklı olarak enformel sektörde ikame edildiğini, bu süreçte ücretler üzerinde aşağı yönlü baskı oluştuğunu, ancak formel sektör ve genel istihdam oranları üzerindeki etkilerin daha sınırlı kaldığını göstermektedir (Balkan & Tümen, 2016; Akgündüz vd., 2015; Ceritoğlu vd., 2017). Uluslararası raporlar da bu bulguları destekleyerek, enformel işgücü piyasasında belirgin bir arz şoku yaşandığını, bazı yerli işçilerin formel istihdama yöneldiğini ve ücret baskısının bölgesel sınırları aşarak ülke geneline yayıldığını ortaya koymaktadır (Caro, 2020; Kirişçi, 2014). İşverenlerin Suriyeli işçileri daha düşük maliyetler nedeniyle tercih etmesi, bu süreci güçlendiren temel unsurlardan biridir (Özden, 2013).

Suriyeli mülteci akınlarının bir diğer önemli yansıması fiyatlar üzerinden ortaya çıkmıştır. Mevcut ampirik bulgular, mültecilerin yoğun olarak yaşadığı bölgelerde özellikle gıda fiyatlarında ve kiralarda artış yaşandığını göstermektedir. Akgündüz vd. (2015), mülteci kaynaklı talep artışının büyük ölçüde temel tüketim mallarında yoğunlaştığına ve bu ürünlerin fiyatlarında bir artışa neden olduğuna işaret etmektedir. Ayrıca, konut piyasasında ortaya çıkan baskılar önemli bir olumsuz etki alanı oluşturmaktadır. Artan konut talebi, mültecilerin yoğun olarak yerleştiği şehir ve mahallelerde kira fiyatlarını yukarı çekmiştir (Kirişçi, 2014). Sınır bölgelerinde yapılan saha çalışmaları, gıda fiyatlarının yanı sıra konut fiyatlarındaki artışın da bölgesel enflasyonun başlıca kaynakları arasında yer aldığını göstermektedir (ORSAM, 2015).

Türkiye’de mültecilere yönelik kamplar dışında kapsamlı bir sosyal konut politikası bulunmaması, bu sorunu daha da derinleştirmiştir. Özellikle güneydoğu illerindeki kent merkezleri ve daha sonra ülkenin diğer bölgelerindeki şehirler, mülteciler için cazip yerleşim alanları hâline gelmiştir. Suriyeliler çoğunlukla düşük gelirli mahallelerde yoğunlaşmakta, birçok aile aynı konutta birlikte yaşamaktadır. Ayrıca bazı yerel aktörlerin mülteciler için kaçak yapılar inşa ettiği ve ev sahiplerinin daha yüksek kira talep edebildikleri için Suriyeli kiracıları tercih ettiği belirtilmektedir. Bu durum, hem mülteciler hem de yerli hane halkları için yaşam maliyetlerini artırmaktadır.

Üçüncü etki alanı yerel ekonomik faaliyetler ve büyümedir. Suriyeli girişimciler ve tüketiciler, özellikle güney ve güneydoğu illerinde üretimi artırmış ve ekonomik canlılığı desteklemiştir. Bu bölgelerde Suriyeli nüfusun

yoğunlaşmasıyla birlikte ticari faaliyetlerde gözle görülür bir artış yaşandığı rapor edilmiştir (İçduygu ve Diker, 2017).

Bu çalışmalar Suriyeli mülteci akınlarının kamu maliyesi, emek piyasaları, fiyatlar ve yerel ekonomik faaliyetler üzerindeki etkilerini ayrıntılı biçimde ortaya koymakla birlikte, bu etkilerin yerel halkın hane halkı refah düzeyine nasıl yansıdığına doğrudan odaklanan çalışmalar oldukça sınırlıdır. Özellikle farklı etki kanallarının hane halkı düzeyinde nasıl bir araya geldiği ve refah üzerindeki toplam etkinin ne yönde olduğu sorusu literatürde yeterince ele alınmamıştır.

Bu çalışmada, Suriye'den Türkiye'ye yönelik zorunlu göçün yerel halkın hane halkı refahı üzerindeki etkisi, 2013 ve 2018 Türkiye Demografik ve Sağlık Araştırması (TDHS) verileri kullanılarak incelenmektedir. Analizde, Suriyeli mültecilerin Türkiye içinde yerleşimlerinin rassal olmaması nedeniyle ortaya çıkabilecek içsellik sorununu gidermek amacıyla araç değişken yaklaşımı benimsenmiştir. Bu kapsamda, iki aşamalı en küçük kareler (2SLS) yöntemi kullanılmıştır. Araç değişken olarak, Suriyeli mültecilerin geldikleri il merkezleri ile Türkiye'de yerleştikleri iller arasındaki coğrafi uzaklıklar kullanılmıştır. Ampirik analiz sonuçları, Suriyeli zorunlu göçün yerel nüfusun daha yüksek servet gruplarında yer alma olasılığı üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi olmadığını göstermektedir (Tablo 1). Başka bir ifadeyle, Suriyeli mülteci akınlarının, yerel hanehalkı servet düzeyini artırdığına ya da azalttığına dair güçlü bir kanıt bulunmamaktadır.

Bölümün geri kalanı şu şekilde yapılandırılmıştır. İkinci bölümde, çalışmada kullanılan veri seti tanıtılmakta, değişken tanımları sunulmakta ve tanımlayıcı istatistikler raporlanmaktadır. Üçüncü bölümde, ampirik analizde izlenen yöntem ve araç değişken yaklaşımı ayrıntılı biçimde açıklanmaktadır. Dördüncü bölümde ampirik bulgular sunulmakta ve tartışılmaktadır. Son bölümde ise elde edilen sonuçlar özetlenmekte ve politika çıkarımları değerlendirilmektedir.

2. Veri Seti, Değişken Tanımları ve Tanımlayıcı İstatistikler

2.1. Veri Seti

Bu çalışmada birden fazla veri kaynağı kullanılmıştır. Çalışmanın ana mikro veri kaynağını, 2013 ve 2018 Türkiye Demografik ve Sağlık Araştırması (TDHS) oluşturmaktadır². Tek seferde toplanan bu anketler, kadınların evlilik tarihleri esas alınarak yıllık bir yapıya dönüştürülmüştür.

2 TDHS 2013 ve 2018 araştırmaları, Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü tarafından ilgili kamu kurumlarıyla iş birliği içinde yürütülmüş ve TÜBİTAK tarafından finanse edilmiştir.

Bu dönüşüm sayesinde, evlilik yılına göre gözlemler 2008–2018 dönemini kapsayan bir yıllık veri seti hâline getirilmiştir. Türkiye’de 2012 yılı itibarıyla kayıtlı Suriyeli nüfusun neredeyse olmaması nedeniyle, 2012 ve öncesi yıllar Suriyeli nüfusun olmadığı dönem, 2013 ve sonrası yıllar ise Suriyeli zorunlu göçün gerçekleştiği dönem olarak tanımlanmıştır. Diğer bir ifadeyle, zorunlu Suriyeli göçün etkilerini ayırt edebilmek amacıyla, evlilik tarihi temel alınmıştır. 2013 öncesinde evlenen kadınlar, Suriyeli mülteci akınından etkilenmeyen bir kontrol grubu olarak değerlendirilirken; 2013 ve sonrasında evlenen kadınlar, bu sürecin etkilerine maruz kalan grup olarak ele alınmıştır.

TDHS, Türkiye genelini temsil edebilen, hane halkı düzeyinde demografik ve sosyoekonomik bilgileri içeren ulusal anketlerdir. Analiz, 15–49 yaş aralığındaki kadınlar üzerinden yürütülmekte olup, kadınların evlilik geçmişi, demografik özellikleri ve hane halkı refah düzeyi göstergeleri araştırmanın kapsamını oluşturmaktadır.

Suriyeli mültecilere ilişkin il düzeyindeki veriler, AFAD ve İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan resmî istatistiklerden derlenmiştir. Her il için mülteci yoğunluğu, kayıtlı Suriyeli mülteci sayısının il nüfusuna oranlanmasıyla hesaplanmıştır. Ancak Suriyeli mültecilerin Türkiye içindeki yerleşimleri, illerin sosyoekonomik koşullarına bağlı olarak şekillendiğinden, mülteci yoğunluğu ile yerel sosyoekonomik göstergeler arasında işsellik sorunu ortaya çıkmaktadır. Ayrıca kayıtlı il ile fiilî ikamet edilen il arasındaki farklılıklar, ölçüm hatasına yol açabilmektedir. Bu nedenlerle, çalışmada söz konusu sorunları gidermek amacıyla araç değişken yaklaşımı benimsenmiştir. Bu kapsamda, 2011 yılı itibarıyla Suriye’nin idari bölgelerindeki nüfus dağılımı ile bu bölgelerden Türkiye’nin 81 iline olan coğrafi mesafeler kullanılmıştır. Coğrafi mesafe, mülteci yerleşim desenleriyle güçlü biçimde ilişkili olmakla birlikte, yerli kadınların sosyoekonomik sonuçlarını doğrudan etkilemeyen dışsal bir değişken olarak değerlendirilmektedir.

2.2. Değişken Tanımları ve Tanımlayıcı İstatistikler

Analizde bağımlı değişken olarak, TDHS kapsamında oluşturulan hane halkı servet (refah) endeksi kullanılmaktadır. Bu endeks, hane halklarını *en fakir*, *fakir*, *orta*, *zengin* ve *en zengin* olmak üzere beş refah grubuna ayırmaktadır. Çalışmada, kadının içinde yaşadığı hane halkının zengin veya en zengin refah grubunda yer alması durumunda değişken 1, diğer durumlarda 0 olarak tanımlanmıştır. Bağımsız değişkenler arasında, kadının yaşı ve doğum yılı yer almaktadır. Ayrıca, kadının kırsal bir yerleşimde yaşamış olması durumunda

1, diğer durumlarda 0 değerini alan bir kır değişkeni kullanılmıştır. Kadının tamamladığı toplam eğitim süresi yıl cinsinden ölçülmektedir. Etnik kökene ilişkin olarak ise, kadının Kürt veya Türk dışındaki diğer etnik gruplara mensup olması durumunda değişken 1, Türk olması durumunda 0 olarak tanımlanmıştır.

Tablo 1: Tanımlayıcı İstatistikler

	2008-2018		2008-2012		2013-2018	
Değişkenler	N	Ort.	N	Ort.	N	Ort.
Bağımlı Değişkenler						
Daha Zengin veya En Zengin Gelir Grubu	4289	0,45	3162	0,44	1127	0,48
Bağımsız ve Kontrol Değişkenleri						
Kadının Yaşı	3814	27,8	3162	28,6	1127	25,45
Kadının Doğum Yılı	3814	1988	3162	1986,4	1127	1991,5
Kır	3814	0,33	3143	0,34	1116	0,294
Kadının Eğitim Yılı	3814	9,1	3162	8,7	1127	10,1
Kürt ve Diğer Etnik Kökenler	3599	0,23	3162	0,22	1127	0,249

Tablo 1, 2008–2018 dönemi ile bu dönemin 2012 öncesi ve 2013 sonrası alt dönemleri için analizde kullanılan değişkenlere ait tanımlayıcı istatistikleri sunmaktadır. Tüm dönem için, hane halkının zengin veya en zengin refah grubunda yer alma oranı ortalama %45 olarak hesaplanmıştır. Bu oran, 2013 öncesi dönemde %44 iken, 2013 sonrası dönemde %48'e yükselmektedir. Kadınların ortalama yaşı tüm dönem için 27,8 olup, 2013 sonrası dönemde ortalama yaşın 25,45'e gerilemesi, bu dönemde evlenen kadınların görece daha genç bir profilden oluştuğunu göstermektedir. Buna karşılık, kadınların ortalama eğitim süresi 2013 öncesi dönemde 8,7 yıl iken, 2013 sonrası dönemde 10,1 yıla yükselmiştir.

Kırsal köken değişkeni açısından, kırsal bir yerleşimde yaşamış olma oranı 2013 sonrası dönemde azalmakta; bu durum, sonraki dönemde evlenen kadınların daha çok kentsel kökenli olduğunu göstermektedir. Kürt ve diğer etnik kökenlere mensup olma oranı ise tüm dönem boyunca yaklaşık %23 düzeyinde seyretmekte olup, dönemler arasında bu değişken bakımından belirgin bir farklılaşma gözlenmemektedir.

3. Ampirik Yöntem

Suriye'de 2011 yılında başlayan iç savaş, Türkiye'ye yönelik büyük ölçekli bir zorunlu göç hareketine yol açmıştır. Ancak Suriyeli mültecilerin Türkiye içindeki yerleşim tercihleri rassal değildir. Mülteciler, iş olanaklarının daha iyi olduğu, sosyal ağların güçlü olduğu ve ekonomik fırsatların görece yüksek

olduğu illere yönelme eğilimindedir. Bu durum, il düzeyindeki Suriyeli mülteci yoğunluğu ile yerel sosyoekonomik sonuçlar arasında içsellik (endogeneity) sorununa yol açmaktadır. Ayrıca mültecilerin kayıtlı oldukları il ile fiilen yaşadıkları il arasındaki farklılıklar, ölçüm hatası riskini artırmaktadır. Bu nedenlerle, çalışmada araç değişken (IV) yaklaşımı benimsenmiştir.

Analizin temel açıklayıcı değişkeni, il ve yıl düzeyinde tanımlanan Suriyeli mülteci oranıdır. Bu değişken, Suriyeli mülteci sayısının il nüfusuna oranlanmasıyla hesaplanmaktadır. Söz konusu değişkenin içsellik sorununu gidermek amacıyla, önceki literatürü takiben, coğrafi mesafeye dayalı bir araç değişken kullanılmıştır (Del Carpio ve Wagner, 2015; Fidrmuc ve Özer, 2024).

Araç değişken, Suriye iç savaşından önce, 2011 yılı itibarıyla Suriye’nin 14 idari bölgesi ile bu bölgelerden Türkiye’nin 81 iline olan coğrafi uzaklıklar kullanılarak oluşturulmuştur. Her bir Suriye idari bölgesi ile Türkiye’deki her bir il arasındaki en kısa kara yolu mesafesi, Google Maps kullanılarak hesaplanmıştır. Bu kapsamda, 14 Suriye idari bölgesi ile 81 Türkiye ili arasında toplam 1.134 farklı mesafe hesaplanmıştır. Mesafe ölçümü, mültecilerin Türkiye’ye girişlerinde fiilen kullanılan sınır geçişlerini ve dönemsel olarak açık olan güzergâhları dikkate alacak şekilde tanımlanmıştır.

Araç değişkenin temel mantığı, mültecilerin Türkiye’de yerleşecekleri ili seçerken geldikleri bölgeye olan coğrafi yakınlığın belirleyici bir faktör olmasıdır. Buna karşılık, bu mesafelerin yerli kadınların sosyoekonomik sonuçlarını doğrudan etkilemesi beklenmemektedir. Bu nedenle, coğrafi mesafeye dayalı araç değişken, Suriyeli mülteci yoğunluğu ile güçlü biçimde ilişkili olmakla birlikte, bağımlı değişkeni yalnızca mülteci yoğunluğu kanalıyla etkilemektedir.

Aşağıdaki Model (1) iki aşamalı en küçük kareler (2SLS) yöntemiyle tahmin edilmiştir. İlk aşamada, il düzeyindeki Suriyeli mülteci yoğunluğu araç değişken kullanılarak tahmin edilmektedir. İkinci aşamada ise, bu tahmin edilen mülteci yoğunluğu değişkeni kullanılarak hane halkı refahı denklemi tahmin edilmektedir. İlk ve ikinci aşamada kullanılan bağımsız değişken seti aynıdır; yalnızca bağımlı değişken değişmektedir. Uygulamada, bu iki aşama ayrı ayrı tahmin edilmemiş, tahminler eş zamanlı olarak Stata 17 yazılımı kullanılarak gerçekleştirilmiştir.

Bu çerçevede, Suriyeli mülteci oranının hane halkı refah düzeyi üzerindeki etkisi iki aşamalı en küçük kareler (2SLS) yöntemi kullanılarak tahmin edilecek model aşağıdaki gibidir.

$$HR_{ityp} = \beta_0 + \beta_1 \hat{S}_{yp} + \beta_2 X_{ityp} + \beta_y + \beta_p + \epsilon_{ityp} \quad (1)$$

Burada HR_{iyp} , yıl y 'de, il p 'de yaşayan i hane halkının refah düzeyini göstermektedir. Hane halkı refahı, TDHS kapsamında oluşturulan servet (refah) endeksine dayalı olarak ölçülmektedir. Modelde β_0 sabit terimi ifade etmektedir. $\hat{S}_{yp}$, il düzeyinde tahmin edilen Suriyeli mülteci yoğunluğunu göstermekte olup, bu değişken araç değişken yaklaşımı kullanılarak elde edilmiştir. Dolayısıyla β_1 , Suriyeli mülteci yoğunluğunun hane halkı refahı üzerindeki nedensel etkisini yansıtmaktadır.

X_{iyp} , bireysel düzeyde kontrol değişkenlerini içermektedir. Bu değişkenler; kadının yaşı, kadının doğum yılı, kırsal bir yerleşimde yaşamış olma durumu, kadının toplam eğitim süresi ve etnik kökeni kapsamaktadır. Modelde ayrıca, yıllara özgü gözlemlenemeyen ortak şokları kontrol etmek amacıyla yıl sabit etkileri (β_y) ve iller arasında zamana göre değişmeyen yapısal farklılıkları kontrol etmek amacıyla il sabit etkileri (β_p) dâhil edilmiştir. ϵ_{iyp} hata terimini ifade etmektedir.

Son olarak, standart hatalar il düzeyinde kümelenmiştir. Türkiye'de toplam 81 il bulunduğundan, standart hata hesaplamaları 81 küme üzerinden gerçekleştirilmiştir.

4. Ampirik Bulgular

Tablo 2, Suriye iç savaşından kaçan Suriyelilerin zorunlu göçünün, yerel nüfusta zengin veya en zengin olarak sınıflandırılan hanelerde yaşama olasılığı olarak ölçülen hane halkı zenginliğini etkileyip etkilemediğini incelemektedir. OLS tahminleri, mülteci akışları ile hane halkı zenginliği arasında küçük ve istatistiksel olarak anlamlı olmayan bir ilişki olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte, bu tahminler, il düzeyindeki mülteci yoğunluğu değişkenindeki içsellik ve ölçüm hatası nedeniyle yanlış olabilir.

Tablo 2. Suriyeli Zorunlu Göçün Kadınların Hane Halkı Refahı Üzerindeki Etkisi

Bağımlı Değişken: Zengin veya En Zengin Hane Halkı		
Model	Katsayı	Standart Hata
OLS	0,042152	(0,122334)
IV (2SLS)	-0,26421	(0,235471)
Gözlem Sayısı	4259	
İlk Aşama Katsayısı	0.0000187***	
İlk Aşama Std. Hata	(0.0000049)	
F İstatistiği	14,62	

Notlar:

Standart hatalar il düzeyinde kümelenmiştir.

Anlamlılık düzeyleri: *** $p < 0.01$, ** $p < 0.05$, * $p < 0.1$.

Tüm modeller yıl ve il sabit etkilerini içermektedir.

Kontroller: eğitim, yaş, yaş², doğum yılı, doğum yılı ve kır/kent

IV 2SLS tahminleri, Suriyeli mülteci akışlarının kadınların daha zengin veya en zengin hanelerde yaşama olasılığı üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi olmadığını göstermektedir. IV katsayısı, karşılık gelen OLS tahmininden daha büyük olmasına rağmen, istatistiksel olarak anlamlı değildir. OLS ve IV tahminleri arasındaki fark, OLS sonuçlarının, muhtemelen rastgele olmayan mülteci yerleşim tercihlerinden ve il düzeyindeki mülteci verilerindeki ölçüm hatasından kaynaklanan içsellik ve ölçüm yanlılığından muzdarip olabileceğini göstermektedir. Genel olarak, IV sonuçları, zorunlu Suriye göçünün yerel kadın nüfusu arasında hane halkı zenginliğini sistematik olarak etkilediğine dair hiçbir kanıt sağlamamaktadır.

Enstrümanın gücü ve geçerliliği, ilk aşama sonuçlarıyla desteklenmektedir. Enstrümanın ortak anlamlılığı için F-istatistikleri, neredeyse tüm spesifikasyonlarda geleneksel 10 eşiğini aşmaktadır. Bu da enstrümanın yeterince güçlü olduğunu ve zayıf enstrümanlarla ilgili endişeleri giderdiğini göstermektedir (Staiger ve Stock, 1997).

Bulguların sağlamlığını değerlendirmek için çeşitli duyarlılık analizleri yapılmıştır³. İlk olarak, 2008, 2009, 2016, 2017 ve 2018 yılları hariç

3 Alan kısıtları nedeniyle, ayrıntılı duyarlılık testlerine ilişkin sonuçlar tablolarda raporlanmamıştır. Bu sonuçlar talep edilmesi hâlinde yazardan temin edilebilir.

tutulurak daha dar bir zaman aralığı kullanılmıştır. Bu yaklaşım, göç öncesi ve sonrası dönemler arasındaki karşılaştırılabilirliği artırırken, örneklem boyutunu küçültmekte ve standart hataları artırmaktadır. Sonuç olarak, katsayı büyüklükleri artmasına rağmen, tahminler istatistiksel olarak anlamlı kalmamaktadır. İkinci olarak, örneklem kentsel ve kırsal alt örneklemelere ayrılmıştır. Kentsel alanlar için sonuçlar, temel bulgularla tutarlıdır. Buna karşılık, kırsal alanlar için IV tahminleri, Suriyeli zorunlu göçün daha zengin veya en zengin hanelerde yaşama olasılığı üzerinde olumlu bir etkisi olduğunu göstermekte ve mülteci akışlarının yerleşim türleri üzerindeki etkisinde potansiyel heterojenliğe işaret etmektedir.

5. Sonuç ve Değerlendirme

Bu çalışma, Suriye kaynaklı zorunlu göçün Türkiye’de yerli nüfusun hane halkı refahı üzerindeki etkisini incelemiştir. 2013 ve 2018 Türkiye Demografik ve Sağlık Araştırması verileri kullanılarak oluşturulan yıllık mikro veri seti ve araç değişken yaklaşımına dayalı ampirik analizler, Suriyeli mülteci yoğunluğunun yerli kadınların daha zengin veya en zengin hanelerde yaşama olasılığı üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi olmadığını göstermektedir. Başka bir ifadeyle, Suriyeli zorunlu göçün, yerli hane halklarının genel refah düzeyini sistematik biçimde artırdığına ya da azalttığına dair güçlü bir kanıt bulunmamaktadır.

Bu bulgu, literatürde sıkça tartışılan emek piyasası ve fiyat etkilerinin, hane halkı refahı gibi daha bütüncül bir göstergede otomatik olarak belirgin sonuçlar doğurmadığını ortaya koymaktadır. Zorunlu göçün etkilerinin, kısa vadede bazı piyasa kanallarında yoğunlaşsa bile, hane halkı refahı düzeyinde daha sınırlı veya dengelenmiş biçimde yansıdığı anlaşılmaktadır. Bununla birlikte, kırsal alanlar için elde edilen bulgular, göçün etkilerinin yerleşim türüne göre farklılaşabileceğine işaret etmektedir.

Elde edilen bulgular, göç ve entegrasyon politikalarının tasarımı açısından önemli çıkarımlar sunmaktadır. Öncelikle, Suriyeli mülteci varlığının yerli hane halklarının refahını genel olarak olumsuz etkilediğine yönelik yaygın algı, bu çalışmanın ampirik bulguları tarafından desteklenmemektedir. Bu durum, mülteci karşıtı söylemlerin sıklıkla dayandırıldığı refah kaybı argümanlarının, güçlü ampirik kanıtlara dayanmadığını göstermektedir.

İkinci olarak, bulgular zorunlu göçün etkilerinin mekânsal olarak homojen olmadığını ortaya koymaktadır. Özellikle kırsal ve kentsel alanlar arasında gözlenen farklılaşmalar, mülteci akınlarının yerel ekonomik yapılarla etkileşiminin önemine işaret etmektedir. Bu çerçevede, tek tip ve ülke genelinde uygulanan politikalar yerine, yerel işgücü piyasası koşullarını,

konut piyasasını ve demografik yapıyı dikkate alan bölgesel ve hedefli politika araçlarının daha etkili olacağı söylenebilir.

Son olarak, çalışmanın bulguları, mülteci politikalarının yalnızca kısa vadeli maliyetler üzerinden değil, orta ve uzun vadeli uyum süreçleri çerçevesinde değerlendirilmesi gerektiğini göstermektedir. Yerel hane halkı refahı üzerinde sistematik bir olumsuz etki bulunmaması, entegrasyon politikalarına yapılan yatırımların toplumsal refah açısından sürdürülebilir olduğunu düşündürmektedir. Bu bağlamda, eğitim, istihdam ve mekânsal entegrasyonu destekleyen politikaların, hem mülteciler hem de ev sahibi toplum açısından daha dengeli ve kapsayıcı sonuçlar doğurması beklenmektedir.

Son olarak, bu çalışma zorunlu göçün hane halkı refahı üzerindeki ortalama etkilerine odaklanmaktadır. Gelecek araştırmalar, refahın farklı bileşenlerini, uzun dönemli etkileri ve kuşaklar arası sonuçları inceleyerek, zorunlu göçün toplumsal etkilerine ilişkin daha ayrıntılı bir çerçeve sunabilir. Özellikle eğitim, konut ve sosyal uyum politikalarının uzun vadeli refah sonuçları üzerindeki rolü, ileri çalışmalar için önemli bir araştırma alanı olarak öne çıkmaktadır.

Kaynakça:

- Akgündüz, Y. E., Van den Berg, M., & Hassink, W. (2015). *The impact of refugee crises on host labor markets: The case of the Syrian refugee crisis in Turkey* (No. 8841). IZA Discussion Papers.
- Balkan, B., & Tumen, S. (2016). Immigration and prices: quasi-experimental evidence from Syrian refugees in Turkey. *Journal of Population Economics*, 29(3), 657-686.
- Caro, L. P. (2020). Syrian refugees in the Turkish labour market. *ILO*, 57.
- Chatty, D. (2010). *Displacement and dispossession in the modern Middle East* (Vol. 5). Cambridge University Press.
- Ceritoglu, E., Yunculer, H. B. G., Torun, H., & Tumen, S. (2017). The impact of Syrian refugees on natives' labor market outcomes in Turkey: evidence from a quasi-experimental design. *IZA Journal of labor Policy*, 6(1), 5.
- Del Carpio, X. V., & Wagner, M. C. (2015). The impact of Syrian refugees on the Turkish labor market. *World Bank policy research working paper*, (7402).
- Esen, O., & Oğuş Binatlı, A. (2017). The impact of Syrian refugees on the Turkish economy: Regional labour market effects. *Social Sciences*, 6(4), 129.
- Euronews. (2019, January 28). *Erdoğan: Mültecilere 35 milyar dolar kaynak aktardık*. <https://tr.euronews.com/2019/01/28/erdogan-multecilere-35-milyar-dolar-kaynak-aktardik>
- Fidrmuc, J., & Özer, M. Education and Mental Health: Causal Effects and Intra-Family Spillovers. *Available at SSRN 4907506*.
- International Organization for Migration (IOM). World Migration Report 2024. International Organization for Migration, Vienna, 2024.
- İçduygu, A., & Diker, E. (2017). Labor market integration of Syrians refugees in Turkey: from refugees to settlers. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 12-35.
- Kirişçi, K. (2014). *Syrian refugees and Turkey's challenges: Going beyond hospitality* (pp. 1-46). Washington, DC: Brookings.
- Koru, S., & Kadkoy, O. (2017). The new Turks: How the influx of Syrians is changing Turkey.
- Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi. (2014). *Suriye'ye komşu ülkelerde Suriyeli mültecilerin durumu: Bulgular, sonuçlar ve öneriler* (ORSAM Rapor No. 189). Ankara: ORSAM. http://www.orsam.org.tr/tr/trUploads/Yazilar/Dosyalar/2014424_orsam%20rapor%20189tur.pdf
- Özden, S. (2013). *Syrian refugees in Turkey*
- Staiger, D., & Stock, J. (1997). Instrumental variables regression with weak instruments. *Econometrica*, 65(3), 557-586.

